

A REVÍZIÓS GONDOLAT

1919–1927.

Írta: BALLA ANTAL.

Európa a westphaliai békekötés óta minden új évszázadban átélt egy-egy világháborút, melyet békekongresszus és az államok egymáshoz való viszonyának új elrendezése követett. Mindegyik békekongresszus megváltoztatta többé-kevésbé Európa térképét: az utrechti béke után (1714) legyengült Franciaország, megerősödött Ausztria, megnövekedett az angol birodalom; a bécsi kongresszus után (1815) helyreállt egy időre a Napóleon által megzavart európai államrend. A legyőzöttekkel megfizettették a háború költségeit, de a feudális időszak felelőtlen uralkodói és diplomatái mindig arra törekedtek, hogy kialakuljon a versengő hatalmak között egy bizonyos egyensúly, és hogy kiküszöbölve a lehetőség szerint az ütköző pontokat, biztosítsák a békét mennél huzamosabb időre. Ezért a legyőzöttek, mint a győzőkkel egyenrangú felek ültek le az asztalhoz; sokáig alkudoztak, s a békemű rendszerint úgy született meg, hogy a győzők túlzott követeléseiből engedtek. Így csináltak békét az arisztokratikus korban a felelőtlen uralkodók diplomatái.

A demokratikus XX. században a győzőknek a legyőzöttek iránt mindenkor tanúsított lojalitása teljesen eltűnt. A legyőzötteket megidézték Párizsba mint valami középkori vésztörvényszék elé, és kezükbe nyomták az ítéletet. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a demokratikus korszakban a népek vezetőiben a tömegek alantas, bosszúálló ösztönei inkarnálódtak. Mennyire lázbeteg lelkiállapotban fogantak meg a békeszerződések, kitűnik akkor, ha a szövetséges és társult hatalmaknak a háború alatt hangoztatott hadicéljait összehasonlítjuk azzal, amivé ezek a hadicélok eltorzulnak a béketárgyalások folyamán.

Az entente-hatalmak hadicéljai egészen a világháború befejezéséig a nagy általánosságok körében mozognak: lehetetlenné tenni a jövő háborúját, jóvátenni azt a bűnt, amit Franciaországgal elkövettek az 1871-iki frankfurti békekötéskor, felszabadítani Lengyelországot, a Habsburg-monarchia területén élő népeknek pedig biztosítani szabad fejlődésüket. Sohasem volt arról szó, legalább komoly, felelős állásban levő államférfiak sohasem hangoztatták, hogy széjjel kell darabolni Ausztriát és Magyarországot. Wilson elnök 1918-ban, október elején, amikor a központi hatalmak békeközzvetítőnek felkérték, a tizennégy pontban felelt. Ebben a tizennégy pontban benne van többek között Oroszország elfoglalt részeinek rögtöni kiürítése, Belgium helyreállítása, Elzász-Lotharingia visszaadása Franciaországnak. A tizedik pont kimondja, hogy Ausztria-Magyarország népeinek az autonóm fejlődés alapján kell biztosítani jövőjüket. Ezeket a feltételeket a szövetséges és társult hatalmak politikusai, miután Wilson elnökkel a békeajánlás fölött tárgyalásokba bocsátkoztak, október végén hivatalosan is magukévá tették. *) Franciaország követelt még kártalanítást, Anglia pedig kifogásolta a tengerek szabadságára vonatkozó követelést. A csehek, a románok és a szerbek azonban elégedetlenkedtek a békefeltételekkel. Látva a monarchia közelgő összeomlását az autonómia nem elégítette ki őket többé; Masaryk és Benes kijelentették, hogy ők önálló és megnagyobbodott Csehországot akarnak.

Tehát sem Ausztria, sem Magyarország szétdarabolása nem tartozott a szövetséges- és társult hatalmak hadicéljai közé. De miután maga Károly király is elismerte a népek önrendelkezési jogát, a tizenegy nemzetiségből álló Ausztria egyszerűen felbomlott, Magyarországból pedig az éhes szomszédok annyit ragadtak el, hogy a békeszerződések számára fajt a complit teremtsenek, amennyit csak akartak. Ha ismerjük a párisi béketárgyalások lefolyását, és az összeomlás eseményeit, a leghatározottabban megállapíthatjuk, hogy Ausztria, de főképpen Magyarország szétdarabolása nem előre elgondolt tervek szerint ment végbe.

Wilson elnök megírja emlékirataiban, hogy milyen zűrzavar uralkodott a béketár-

1) L. E. *Bourgeois*, Manuel historique de Politique étrangère. Paris 1925. IV. 699.

gyalásokon. Az elnök mindjárt kezdetben csalódott. Kétségbeesve látta, hogy nagyszerű tervei, csöndes dolgozószobájában elgondolt utópiái, amelyekkel a világ népeit boldogítani akarta, hogyan mentek füstbe egymásután. Hiszen a béketárgyalások sokszor közelálltak ahhoz, hogy dugába dőljenek. Amint a tárgyalások megkezdődtek, nem volt többé szó sem igazságról, sem valódi békéről; minden csoport, minden újdonsült náció, akik a szövetséges hatalmakat a négyesztendős háború folyamán csak valamelyest is támogatták, jogokat, kiváltságokat, új területeket, természeti kincseket követeltek. Miután a mérsékelt, de gyámoltalan Wilsont mindjárt kezdetben letörték, Lloyd George pedig, aki Középeurópa új rendezését nem helyeselte, Clemenceauval és Poincaréval szemben semmiféle energiát nem mutatott, létrejöhetett a trianoni és a többi békeszerződés.¹⁾

A revízió gondolata Angolországban.

Angolorzágnak Magyarország iránt táplált szimpátiái évszázadosak; a lelki kapcsolatok Angolország és Magyarország között egész Bethlen Gábor koráig nyúlnak vissza, amikor a kis Erdély volt a vallásszabadság keleti védőbástyája. 1848-ban és 49-ben a Cobden-féle és Brigcht-féln liberális csoport népgyűléseket és tüntetéseket rendezett Magyarország mellett való beavatkozást, de Palmerston megmentette Kossuthot és emigrált társait Ausztria és Oroszország dühétől.

Ezek a hagyományos angol szimpátiák most felujultak. Lloyd George és az angol delegáció már a béketárgyalások folyamán nem értettek egyet a Clemenceau- és a Poincaré-féle békeművel. Lloyd George azóta elhangzott nyilatkozataiból kitűnik, hogy ő az egész párisi béketákolmányt nem vette túlságosan komolyan, azt hitte, hogy egy vagy két esztendő leforgása alatt egy alapos revízióra úgyszor kerül s akkor jóváteszik az igazságtalanságokat. Az első támadás a békeművet épen angol részről érte. Keynes professzor még a béketárgyalások befejezése előtt könyvet irt, amelyben fényes okfejtéssel kimutatta, hogy a békeszerződések gazdasági nyomorúságba döntik Európát és elvetik a jövő háború csiráját. Keynes könyvének megjelenése óta Angolországban igen sok nyilatkozat hangzott el a békeszerződések, de főleg a trianoni békeszerződés ellen. A rokonszenvnek, a velünk együttérzésnek, Angolország számtalan jelét adta. A Magyarország iránt való jóindulatnak kétségtelen bizonyítéka volt az is, hogy Angolország segítette annakidején a magyar kormányt a szanalási művében, Angolországban jegyezték a népszövetségi kölcsön túlnyomó részét s az angol bank protektorátusa alá került a magyar jegybank.

A rokonszenvnek a nemzetek egymáshoz való viszonyában rendkívül nagy értéke van, habár magában korántsem minden. Angolország barátsága megbecsülhetetlen értékű Magyarország jövője szempontjából, de Angolországot és vezető politikusait a barátságos érzelmeken kívül reálpolitikai megfontolások indították arra, hogy a trianoni békeszerződés ellen felemeljék szavukat. Ezeket a reálpolitikai megfontolásokat nem ismerjük, mert az angol kormány jövőbevigó terveit csak beavatottak tudják, de viszont kétségtelen, hogy fontos, nagy érdekek is követelik a trianoni szerződés revízióját.

Anglia nagyipari ország és ma Európa bankárja; a háború után Anglia vette át Franciaország egykori szerepét. Egy nagyipari, amelletttőkés országnak létérdeke kapcsolódik ahhoz, hogy Európában béke és rend legyen. Ha állandóan új háború réme fenyeget, egy kint elhelyezhető feleslegekkel rendelkező ország stagnálásra van kárhozhatóva. Kétségkívül szerepe van annak a megfontolásnak is, hogy egy új háború után Európa elbolszevizálódna. A bolszevista agitáció elsősorban Angolország ellen irányul, amely még ma a leghatalmasabb polgári demokrácia. Angolorzágnak ezenkívül életbevigó érdeke, hogy itt középeurópában, a Duna medencéjében, egy tartós és szolid alakulat kiképződjék. A hatalmas Németország

¹⁾ L. Baker, Woodrow Wilson and World Settlement; R. Lansing. The Peace Negotiations, New-York 1920; Tardieu, La Paix. Paris 1921.

ha egykor talpra áll, a kis züllött, középeurópai országokat egymásután elnyeli s ha ezeket magához kapcsolta, ismét veszedelemben forog Anglia indiai útja. A Berlin—Bagdad koncepció ismét ott kísért a német hatalmi politika vezetőinek jövődöbéli tervei között. Ezek a megfontolások indíthatják az angol politikai köröket arra, hogy a trianoni békeszerződés revízióját követeljék.

Mint már említettük, a Páris körüli békeszerződéseket az első nagy támadás Angolországból érte, még a béketárgyalások folyamán. *Keynes* professzor, a béke delegáció angol gazdasági szakértője, 1922-ben „Revision of the treaty“ című munkájában kimutatta, hogy a békeszerződéseknek csak a területváltoztatásokra és a legyőzöttek leszerelésére vonatkozó rendelkezéseit hajtották végre, Európa válságos gazdasági helyzete azonban addig nem változhat, amíg a versaillesi béke revízió alá nem kerül. A békeszerződések ellen nyilatkozott azóta kiváló angol politikusoknak egész sora. A trianoni szerződés felsőházi tárgyalása alkalmával *Newton* lord és *Viscount Bryce* emeltek szót Magyarország mellett s mutattak rá a trianoni szerződés égbekiáltó igazságtalanságaira. De a békeszerződések ellen nyilatkoztak azóta *Sydenham* lord, *Snowden* volt pénzügyminiszter, *Macdonald* volt munkáspárti miniszterelnök, *Henderson* volt miniszter, *Oxford* lord, (*Asquith*) volt miniszterelnök, liberális pártvezér, *Lloyd George*, sőt *Chamberlain* és *Baldwin* is.

Sydenham lord, az angol felsőházban 1925 márciusában a következőket mondotta:

— Az államférfiak feladata a ható erők megismerése és az emberiség javára történő felhasználása. Európa jelenlegi labilitásának az a főoka, hogy 1919-ben Versaillesben az államférfim bölcsesség teljesen hiányzott. Példátlan ostobaság volt olyan új államokat teremteni, amelyek gazdaságilag nem függetlenek és ezért Magyarország és Ausztria a két legfőbb áldozat. Régebben igen bölcsen az a mondás járta, hogy ha az osztrák magyar monarchia nem volna, meg kellene teremteni. Versaillesben előttem ismeretlen okokból úgy látszik az volt a harci jelszó; delenda Austria-Hungaria. Európa ujjaalakítói destruktív feladatukkal annyira el voltak foglalva, hogy szent buzgalmukban egészen megfeledkeztek kellő gazdasági területek megalkotásáról, ahol a szükséges kereskedelmi forgalmat szabadon le lehet bonyolítani. Csonka-Magyarország számára úgy, ahogyan ennek az új Európának megalkotói Versaillesben meghagyták, ez a bűnös mulasztás rettenetes akadály a gazdasági gyógyulás szempontjából. Magyarország gazdasági helyzete ma, amikor minden oldalon tarifális falak veszik körül, különösen súlyos lehet. Az országot egyszerűen kényre-kegyelemre kiszolgáltatták szomszédainak. Mint hallom, *Apponyi Albert* gróf Trianonban a szomszéd államokkal való szabadkereskedlem érdekében szólalt fel, bizonyos gazdasági kártalanításképpen, Magyarország feldarabolásáért.

— A másik súlyos teher, amit Magyarországra hárították, az a kérélnhetetlen megszorítás, hogy hadereje csak önkéntes zsoldosokból állhat. Az eredmény: óriási hadügyi költségvetés, anélkül, hogy az ország megfelelő védelmet találhatna mesterségesen szított forradalmak ellen. A versaillesi tanácsnak tisztán fel kellett volna ismernie a bolsevizmus veszedelmét. Ma ez a legnagyobb veszedelem, amely az európai művelődés aláaknázásán dolgozik, amint nemrég Moszkvában minden kétértelműséget kizáróan ki is jelentették. Magyarország maga borzalmas tapasztalatra tett szert, amelyet egyhamar nem fog elfelejteni. Észtország csak nemrég menekült meg a Moszkvából irányított bolsevista forradalom veszedelmétől. Bulgáriának több effajta merénylettel kellett megküzdenie és a békeszerződés őt is ép úgy, mint Magyarországot, megakadályozza abban, hogy olcsó és megbízható sereget tartson a belső rend védelmére.

— Az egyetlen új csoport, amely 1919 óta feltűnt, az állig felfegyverkezett kisántánt. Ez a csoport tulajdonképeni célját csak 1921-ben árulta el, amikor Magyarország belső ügyeibe való beavatkozással fenyegetődött és Magyarország bizonyos elvitathatatlan jogait akarta kérésessé tenni. Nem tudom, vajjon e terv háttérben nem húzódnak-e meg bizonyos szláv álmok, cseh vezetés alatt álló valamilyen kombinációk, alig hiszem azonban, hogy ezek az álmok valóra válhatnak.

Igen nagy jelentőségű az angol államférfiak nyilatkozatai közül Oxford lordjáé, aki 1925. júliusában a lordok házában többek között a következőket mondotta:

— Fontos annak megállapítása, mi az álláspontunk nekünk és a békeszerződést aláíró többi hatalomnak, a szerződések revíziója tekintetében. Azok a diplomata, akiknek munkája a párisi békeszerződéseket létrehozta, nem voltak olyan ostobák, hogy azt higgyék, hogy ők egy, ha nem is örökké, de legalább hosszú ideig tartó mű megalkotói. Elsősorban is elfogadták a nemzetek szövetsége paktumának 19. cikkelyét, amely fölhatalmazza a nemzetek szövetsége közgyűlését, hogy a szerződések bizonyos nem alkalmazható rendelkezéseinek újabb megfontolására tegyen javaslatot. A kifejezések kétségtelenül nem szerencsések, abban a tekintetben azonban nincs kétség, hogy ezalatt a békeszerződéseket értették; amellett rendelkezésünkre állt Clemenceau kísérőlevele, amellyel a német békedelegációnak a békefeltételeket átadták. Ez a levél egyebek között kijelenti, hogy a békeszerződés olyan szervezetet állít föl, amelynek segítségével még az 1919. évi új rendezést is, időről-időre a változott viszonyokhoz mérten módosítani lehet.

Smuts tábornok, a délafrikai Egyesült Államok miniszterelnöke, a *Daily News* hasábjain 1925 júliusában a bizottsági szerződésekkel kapcsolatban a következőképp nyilatkozik:

A tervezett paktum, ép úgy mint előfutárja, a genfi jegyzőkönyv, alkalmas arra, hogy a békeszerződések által szabályozott viszonyokat mérevekké, és változhatatlanokká tegye. A békés megváltoztatás lehetősége lehetetlenné válik és Európa a biztonságnak és szolidaritásnak csalárd érzésétől vezetettve, pusztulásnak indul. A nemzetek szövetsége statútumai módot adnak a a jövődő változtatásokra. Ezt az ajtót nem szabad becsukni. Emberi számítás szerint Középeurópa jelenlegi fejlődése veszélyek felé halad és azok akik e megegyezés mögé sáncolják magukat, veszedelmes felelősséget vesznek magukra. A paktum az angol birodalom történetének végzetes fordulópontja lehet. Azok az angol államférfiak, akik hívei az új szent-szövetségnek, egykor talán még arra a belátásra jutnak, hogy nemcsak az új Európának békés erőforrásaitól szakadtak el, hanem az angol birodalom szívét is elrabolták.

Snowden, Angolország volt munkáspárti pénzügyminisztere, az angol béketársaság 1925-iki közgyűlésén határozati javaslatot terjesztett elő arról, hogy el kell vetni mindem paktumot vagy egyezményt, amely Angolországot és gyarmatait a jelenlegi európai határok fenntartására vagy ezek érdekében való intervencióra kötelezi. *Snowden* kifejti, hogy a világpolitika mostani helyzete mindenkit a legkínosabb csalódással tölt el. A világ megint ott tart, ahol 1913-ban tartott, másszóval, a helyzet ma veszedelmesebb és fenyegetőbb, mint akkor volt. Ha Európa népei a béke és biztonság garanciáját jegyzőkönyvekben és paktumokban keresik, homokra építenek. *Nem lehet az európai békét biztosítani, amíg ezek a paktumok és jegyzőkönyvek csupán az igazságtalan békeszerződések fenntartását célozzák.*

Az angol munkáspárt már a béketárgyalások alatt sem lelkesedett *Clemenceau* és *Poincaré* művei iránt. *Macdonald* volt miniszterelnök, a munkáspárt liverpooli értekezletén 1925. szeptemberében hangsúlyozta, hogyha a munkáspárt ismét kormányra kerül, módosítania kell a versaillesi békeszerződést. Ez a szerződés — mondotta *Macdonald* — borzalmas szabályozást tartalmaz. Olyan béke ez, amely kihatásaiban csaknem olyan rossz, mint a aminő a háború volt.

Henderson szintén munkáspárti angol miniszter, 1924 februárjában egy beszédében a következőket mondotta:

— A szövetséges államférfiaknak, kik országaikat Párisban képviselték, nem sikerült egy igazságos és tartós békét létesíteni; a versaillesi szerződés határozmányai valósággal megcsúfolásai a történelemnek. A kormánynak az a feladata, hogy valódi békét létesítsen.

A békeszerződések ellen nyilatkoztak *Baldwin* és *Chamberlain* is, a brit birodalom két felelős állásban lévő államférfia. *Baldwin* egy alkalommal kijelentette, hogy a béke a versaillesi szerződés aláírásának napján szűnt meg. *Chamberlain* a Birminghamban tartott gyűlésen a locarnoi szerződéssel kapcsolatban kijelentette a következőket:

— *Lehetséges, hogy bizonyos idő múlva beáll a békeszerződések módosításának, s az*

egységokmány 19. paragrafusának szükségessége. Hat évvel a békeszerződésnek aláírása után Európában nem a béke, hanem a háborútól való félelem uralkodik.

Amerikai publicisták és nagytekintélyű államférfiak több ízben nyilatkoztak igen határozottan a békeszerződések ellen. Róbert *Lansing*, az Egyesült Államok államtitkára, Wilson egyik munkatársa, azt mondta a békeszerződésekről, hogy azok *nem a tartós békét hozzák, mert az egoizmus homokzátványán épültek.* A békefeltételek kemények, megalázók és sok közülük nem teljesíthető. Angol államférfiakkal folytattam megbeszélést — mondta *Lansing* — s az egybehangzó vélemény az, hogy a szerződések cselszövények, rablási vágy eredményei, értelmetlenek és keresztülvihetetlenek.

William Bullitt, az amerikai delegáció egyik tagja, azt írta *Wilsonnak*, hogy a tartós békére irányuló törekvések a béketárgyalások alatt megsemmisültek. Az amerikai kormány hozzájárult ahhoz, hogy a szenvedő népek újabb elnyomatásnak és szétdarabolásnak tészenek ki, mert a béketárgyalásoknak Tirolt, Magyarországot, Keletporoszországot, Danzigot és a Saar területet érintő igazságtalan határozatai és a tengerek szabadsága elvének feladása újabb nemzetközi konfliktusokat fognak előidézni. Az Egyesült Államok kormányának kötelessége megtagadni az igazságtalan szerződések aláírását.

Franciaország és a békerevizió.

Az 1919-iki és 20-iki Párizs körüli békéket méltán nevezték el francia békének. Az összes békeszerződések *Clemenceau*-nak és *Poincaré*-nak nevéhez kapcsolódnak, akik az összeomlás után megtagadták a *Wilson*-féle azelőtt egy hónappal elfogadott békepontokat és teljes egészükben magukévá tették a szlávok hadicéljait, *Masaryk* cseh köztársasági elnök emlékirataiból látjuk, hogy a béketárgyalásokon a közép-európai kérdésben voltakép ők diktáltak; miután *Lloyd Georges* és *Wilson*, a két győztes angolszász nagyhatalom reprezentánsai háttérbe szorultak *Poincaré*-n és *Clemenceau*-n keresztül megvalósult *Masaryk* és *Benes* békéje. A francia béke azon a hamis föltevésen alapult, hogy az Osztrák-magyar monarchia szétdarabolása után a hegemoniát Középeurópában a szlávoknak kell juttatni, mert az esetleg újból megerősödő Németország ellen ezek nyújtsanak Franciaországnak oltalmat. *Masaryk* és *Benes* elhitték Franciaország akkori hatalmasaival, hogy ők Franciaországnak halálíg kitartó hű szövetségesei, és a franciák behódoltak ennek az illúzióknak. Hogy mennyire csalás volt a cseh ígélet, ez kitűnt akkor, amikor Csehországnak támogatnia kellett Franciaországot a lengyeleket végpusztulással fenyegető orosz támadás ellen. (1920.)

Annak a föltevésnek, hogy Franciaország Németország ellen csak a szláv Középeurópára számíthat, csak akkor volna racionális alapja, ha Középeuróba homogén szláv lakosságú volna. De nem az, mert épen a centrumban, ami politikai és stratégiai szempontból a legfontosabb, magyarok laknak, a Magyarországot körülövező utódállamok pedig szintén poliglott nemzetiségűek. A másik súlyos tévedés az, hogy Csehország hű szövetségese lesz Franciaországnak. A kis Csehország, amely a szlávok között a vezető pozíciót vindikálja magának, csak öncélt ismer politikában: biztosítani önmagát, biztosítani a saját vezető pozícióját. Csehország az esztelen ábrándok, a legtulzottabb, legszertelenebb hatalmi téboly hazája. A béketárgyalások alatt a csehek szerették volna kitolni a cseh határt egészen Berlin alá, délfelé le a Balatonig, északkelet felé szerettek volna elszedni még Lengyelországtól nagy területeket. A tótokat becsapták; a *pitsburgi* egyezmény 2. pontjában saját adminisztrációt, parlamentet, és a szlovák nyelv hivatalos használatát engedték nekik, de az ígéletből nem tartottak meg egy betűt sem. Ugyanígy becsapja Csehország francia szövetségését is, ha érdekei kívánják. Ha például Németország és Franciaország között kitör valami konfliktus a jövőben, Csehország habozás nélkül fog csatlakozni Németországhoz. Ma is Oroszország titkos szövetségese, annak dacára, hogy épen napjainkban élesedett ki újból az orosz-francia ellentét.

Franciaországban régi politikai dogma volt, hogy az Osztrák-magyar monarchiára, Közép-Európának erre a természetes jegecesedési pontjára olyan nagy szükség van,

hogya nem léteznék, ki kellene találni. A cseh, a román és a szerb sajtópropaganda évekig tartó hosszú szívós munkával győzte csak meg Franciaországnak bizonyos politikai köreit arról, hogy az Osztrák-magyar monarchiát francia érdek szétdarabolni. Ha a béketárgyalásokon nem Clemenceaué a döntő szó, hanem mondjuk Briandé, aligha jött volna létre a trianoni szerződés. Clemenceaunak Benes a „Détruisez Autriche-Hongrie“ című munkája volt a politikai kátéja. De már a bosszú és a megtorlás napjaiban is akadtak józan és tisztánlátó francia politikusok, akik Ausztria és Magyarország szétmarcangolását végzetes politikai tévedésnek minősítették.

Kiváló vezető francia politikusok és politikai írók mondtak azóta lesújtó véleményt a békeszerződésekről. F. Jean-Desthieux, jónevű francia publicista a „*La Paix n'est pas faite. La Petite Entente*“ című, 1922-ben megjelent könyvében rámutat a kis-entente hazugságaira. A csehek — írja Jean-Desthieux — elhitték a franciákkal, hogy ők használható szövetségesek. A békeszerződés francia készítői a német birodalmat körül akarták venni újdonsült kis államokkal, amelyek Franciaország szövetségesei s azt gondolták, hogy ezek között az új államok között Csehország hatalmas erőt reprezentál, ami a legnagyobb csalódás. Az új Csehország tizennégy millió lakosából közel nyolcmillió más nemzetiségű és csak hatmillió a valódi cseh. Az országot erőszakos központosítással tartják össze, tehát Csehország belsőleg annyira gyenge, hogy mint Franciaország szövetségese soha sem fog számítani a jövőben. Jean Desthieux ugyanebben a munkájában a békeszerződésről még a következőket mondja:

— A békeszerződés három-négy rosszakaratú, nagyravágyó és lelkiismeretlen ember műve s ennek következménye Európa felbomlása lett. Ezeréves országok: Ausztria és Magyarország romjain épült fel a kis-entente, amely a monarchia minden hibáját örökölte, a régi előnyök nélkül. Magyarországot durván büntették meg olyan népek javára, akiknek nincs sem történetük, sem bátorságuk, sem lelkük, sem becsületük, sem szótartásuk. Csehország megbízhatatlan szövetségese bizonyult az orosz-lengyel kérdésben. Az orosz-lengyel háború idején semleges maradt, sőt kedvezett az oroszoknak. A magyarok ugyanakkor felajánlották segítségüket a lengyeleknek, de a csehek nem engedték át őket a tót és rutén földön. A párisi békék alkotásai tarthatatlanok, csak ideiglenesek és revízió alá kell őket venni.

A békeszerződések ellen nyilatkozott *Anatole Francé*, a nagy francia író is. „A legnagyobb tévedés az a béke — mondta — amelyet a legyőzött ellenségre rákényszerítettek. Ez a tévedés lakhatatlan területté fogja átváltoztatni egész Európát. Ausztra Magyarország feldarabolása kész örökség. Európa közepét balkanizálni annyit jelent, mint új háború magvát szórni el.“

1923-ban a francia képviselők között egy magyarbarát csoport alakult, amelynek *Charles Tisseyre*, egy neves francia publicista volt a vezére. Tisseyre ugyanebben az esztendőben nálunk járt és tapasztalatainak eredményéről könyvet írt ezen a címen: *Une erreur diplomatique — La Hongrie mutilée*. — Egy diplomáciai tévedés. — A megcsonkított Magyarország. Könyvében kifejti, hogy a területcsonkítás erőszakos és igazságtalan volt, húszmillió magyar állampolgárból nyolcmilliót hagytak meg és szintizta magyar városokat ajándékoztak oda az új országoknak.

— A francia rosszakarat — írja Tisseyre — a németek karjaiba kergeti a magyarokat. Az ezeréves politikai egységből csináltak három újat, amelyek még vegyesebb nemzetiségűek. Egészséges gazdasági egységből csináltak betegeket. Magyarország határait ezer év óta a Kárpátok alkották. Ezt ők valahányszor elvesztették, mindannyiszor visszafoglalták. Most is előbb-utóbb meg fogják ezt kísérelni. Vízrajzi helyzetük kényszeríti rá, mert az Alföld ki van téve az áradásoknak... Háborút fognak indítani az elvesztett területek visszafoglalására. Azt mondják, hogy Trianon a magyarok számára négy Elzász-Lotharingiát teremtett... Azt hiszik, hogy Németország Franciaországot tíz év alatt darabokra töri. Anglia a béke ratifikálása alkalmával a magyarok mellett nyilatkozott. Franciaországot okolják minden szerencsétlenségükért. Az a politika, melyet Franciaország követ, katasztrófára fog vezetni. Közép-Európát feldaraboltuk, Magyarország gazdasági egységét szétromboltuk, béke helyett új tűzfészket

csináltunk. Elidegenítettük Magyarországot, ahol annyi barátunk van, belekergettük Németország karjaiba, pedig a küzdelem a németekkel még nem ért véget. Nekünk barátokat, rokonszenvet kellene szereznünk a mérkőzés idejére. Vissza kellene állítani azt az állapotot, melyet a trianoni béke elrontott.

Charles Tisseyre 1925-ben is nyilatkozott a békerevizióról s igen nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a békeszerződések revíziójának itt az ideje. Olyan virágzó nagy kultumépet, mint a magyar, tönkretenni és megalázni az egész művelt emberiség ellen elkövetett bűn. Ez így nem maradhat. Magyarorzzág a mai határai között életképtelen. A békék revíziója még nincs itt, de útban van. Egyre azonban már megérett az idő: Magyarországnak megadni azt, amit a béketárgyalásokon kért... Ideje, hogy a francia kormány és parlament elhagyja azt a veszedelmes utat, amelyen eddig járt. A rossz béke következménye lett, hogy az általános leromlás, a lappangó háború, a civilizáció süllyedése, nem üres szavak többé, hanem szomorú valóság.

Jules Romains, a nagynevű francia drámaíró az *Illustration* című lapban vezető helyen írt igen szép, meleghangú tanulmányt Magyarország mellett. A tisztánlátható, érdektelen, tárgyilagos ember elfogulatlanságával rajzolja meg a trianoni Magyarország lelkiállapotát. Hosszabb időt töltött Budapesten, ahol saját személyével győződött meg arról, hogy velünk milyen igaztalanlás történt, látta, hogy a megcsonkított Magyarország ma is az európai civilizáció keleti védőbástyája és tőlünk délre és keletre a Balkán kezdődik.

A csapásokat, melyek Magyarországot legújabbán érték — írja Jules Romains — rosszul ismerjük és keveset törődünk velük. Én ezt megállapítottam hazatérésem után. Egy intelligens ember, aki tudta, hogy honnan érkeztem meg, így szolt hozzám: ők (magyarok) elvesztették ugyebár régi területüknek jó negyedrészt? Ez a „jó negyedrészt“ a valóságban több az előbbi terület kétharmadánál. Valljuk be, hogy közülünk azok, akik legkevésbé ismerik Magyarországot, nem vették volna a lelkükre, hogy ilyen mértékű szétdarabolást kívánjanak, nem ismerték volna el nagy részben a határozmányokat és békepontokat s nem vettek volna részt abban a bizottságban, amely ezt a feladatot vállalta.

A Magyarországon uralkodó közhangulatról Jules Romains ezeket írja:

— A háború után Európa országainak nagy részét bejártam. Az egyetlen ország, ahol mélységes, a kétségbeeséshez közel járó elkeseredést találtam, az Magyarország. A többi országok is a leggyőzöttek közé számítódnak és átestek megcsonkításokon, amit igazságtalannak vagy túlzottnak Ítélnék. .. De mindenütt optimizmus, életkedv uralkodik, azonkívül hit az új politikai sikerekben, egyébként a gondatlanság, a kételkedés mérséklék az elkeseredést, vagy legalább is másodrangúvá teszik, vagy csökkentik annyira, hogy inkább szóbeli, mint valóság, vagy gondolat inkább, mint értelem. Magyarországot azonban a szerencsétlenség teljesen lefoglalja. A harag hullámai, a fixa ideáik csaponganak. És ez itt nem gondolat, hanem tett.

— Igen nehéz a magyarok szemrehányásainak ellentmondani és megtagadni tőlük a rokonszenvet és megbecsülést. Én nem hiszem azt, hogy ez a nép megbocsáthatatlan bűnököt követett volna el. Magyarország meg van győződve arról, hogy az ősrégi európai civilizációnak részese és üldöztetve a Kelet által, ahonnét származik, védekezett fegyverrel és megvetéssel. . . Ne felejtsük el, hogy az a civilizáció, amit a magyarok védtek, egyúttal a mienk is, és hogy ők tudják jól, egész az alsóbb néprétegekig, hogy keleti származásúak. De odaadásuk a Nyűgöt ügyének, mindig úgy tűnt föl előttük, mint megfontolt, önkéntes szabad akaratelhatározásból származó cselekmény és hogy a természet teremtett lovagias kapcsolatot köztük és közöttünk.

Jules Romains nem politikus és nem tartja magát illetékesnek arra, hogy a politikusoknak tanácsokat adjon. Annyit bevall, hogy a magyar probléma tragikumuma az észszerű megoldás felé haladna, ha az emberek nem ragaszkodnának makacsul a politikai bölcsesség jelenlegi dogmáihoz. Magyarország bajainak orvoslását Jules Romains az európai közszellem átalakulásától várja.

A trianoni békeszerződés ellen felemelte még szavát *De Monzie* szenátor, Franciaország volt pénzügyminisztere, a trianoni békeszerződés szenátusi előadója. *De Monzie* Tisseyre könyvéhez írott előszavában többek között a következőket mondja: Nekünk kötelességünk az erők egyensúlyozása céljából igazságosabb arányt állapítani meg Magyarország javára, amely részt vett ugyan Németország háborújában, de szigorúbban büntették meg, mint a háborúnak tulajdonképeni okozóját, amellet megcsönkítették, szétdarabolták, összezúzták, majd a Népszövetség kényekedvére bízták, és kiszolgáltatták a kisantant gyanakvó ellenőrzésének, amely nem egyéb, mint a szomszéd országok szindikátusa.

Alfréd Fabre-Luce, francia politikus, a jóvátételi bizottság volt tagja a *Pesti Hírlap* tudósítója előtt a következőképen nyilatkozott a békeszerződésekről:

— A versaillesi szerződést, amely folt Franciaország történelmében, és szégyen Európára, meg kell semmisíteni. Ez a szerződés, amely szülte a többit, a népek közötti gyűlöletet hintette el. Európát Európa ellen uszította. Közgazdasági szempontból végzetes csapás Európa számára, mert hogy Európa elveszítette bizalmát saját magában, az ennek a szerződésnek a következménye. Nincs Középeurópában a háború után alakult új államok között egy sem, amely csak egy pillanatil is hiszi azt, hogy fennmaradása biztosítva van.

— 1919-ben Európa még nem volt romokban, mert hiszen a gazdagság nem egyéb, mint a bizalom és a hitel kérdése. A versaillesi szerződés hozta Európa gazdasági válságát, a rombolást, a gazdasági zűlést. A francia *Droite nouvelle* teljes erejével küzd ennek a szerződésnek a megsemmisítéséért, amely Franciaország szempontjából az örökös bizonytalanságot jelenti. Amíg ez a szerződés életben lesz, Franciaország pénzügyi és gazdasági stabilizálásáról szó sem lehet, mert *nincs egyetlen józanul gondolkozó francia*, aki a mai állapot tartósságában bízna. A versaillesi szerződés megsemmisítésével lehet csak elképzelni azt az Európát, amely egységesen tudja fölvenni a harcot a bolsevizmus ellen. A *Droite nouvelle* a népek közötti tartós, szilárd békét akarja. Ez a békepolitika azonban nem jelenti azt, hogy teljesen kiszolgáltassa magát egy-egy nemzet az esetleges támadásnak. A pacifisták nem mindig a legjobb szolgálói a békének. Az új párt szerint a béke hívének lenni annyit jelent, mint küzdeni a gyűlölet és a sovinizmus ideológiája ellen.

A békekötések csődjéről és arról, hogy a trianoni szerződés milyen csapás Európára, olasz politikusok és publicisták is nyilatkoztak. *De Ambrosio Mario* azt hangsúlyozza, hogy Európa legelőrehaladottabb nemzetének kálváriája kell, hogy véget érjen és kell, hogy elérkezzünk a revízió megvalósításához. *Carlo Antonio Ferrario* olasz politikai író azt mondja, hogy a magyar határ kiigazítása a szomszédállamoknak és az általános békének is hasznára válnék. Számos cikket, több könyvet írt a békeszerződések tarthatatlanságáról *Francesco Nitii* Olaszország volt miniszterelnöke.

Az idő tékát sokkal hamarabb kikezdte a Párizs körüli békéket, mint bármely más békeművet, amelyet a világhistóriából eddig ismerünk. Láttuk az előzményekben, hogy a támadások a győztes oldalon abban a pillanatban megkezdődtek, amikor Clemenceauk első torzműve, a versaillesi szerződés napvilágot látott. Ettől fogva egymást érik a támadások, a lesújtó nyilatkozatok, egészen Rothermere lord mostani nagy akciójáig. Lassankint kezd átmenni az európai köztudatba, hogy a béketákolmányt sátáni düh és bosszuállás szelleme hozta létre és hogy az szégyen a civilizált és demokratikus Európára. Minden csapás, ami Európát az elmúlt esztendőben sújtotta, a rettentő pénzkrízis, az ipari válság és a háború folyton fenyegető réme, mind a békeszerződésnek következményei. Mindinkább kifog tűnni, hogy Európa két vezető nagyhatalmasságának, Franciaországnak és Angolországnak érdeke a trianoni szerződés mielőbbi revíziója. Az a két francia politikus, akik 1919-ben és 20-ban a trianoni szerződést létrehozták, a legszélsőbb francia hatalmi akaratot személyesítették meg, s nyíltan hangoztatták, hogy bosszút kell állni Németországon és szövetségesein. Franciaország sok nagy katasztrófát élt át a múltban, de azok a politikusai, akik a békeművet csinálták, nem vonták le a múltból a tanulságokat. X. Károly francia királynak *La Ferronays* gróf egyik minisztere azt a tanácsot adta, hogy Franciaországnak el kell találnia középutat a túlságos hatalmi

akarat és a lemondás között. Mert Franciaországnak szüksége van a békére és a békének szüksége van Franciaországra. Ugyanez volt az álláspontja Franciaország legnagyobb diplomatajának Talleyrandnak is.“

A népek jövőjét az dönti el, hogy közvéleményük és vezetőik hogyan látják a jelen adottságait; megtalálják-e nehéz viszonyok között azt a módot, amely egyedül jó és célravezető. A történelmi Magyarországnak a cseh propaganda ásta meg sírját. Nekünk ma egyetlen ut és mód kínálkozik: kitartani Rothermere lord akciója mellett és bevinni a magyar kérdést a nyugateurópai népek köztudatába. Csak azokkal az eszközökkel építhetjük fel az új Magyarországot a jelen viszonyok között, amelyekkel tönkretettek bennünket. Van a múltból egy nagy és dicső példánk arra nézve, hogy a magyar ügyet hogyan lehet a külföld elé tárni. Kossuthnak és munkatársainak hatalmas propaganda-munkája hozta meg 67-ben a szabadulást Magyarországnak számára; nekünk ma azt kell utánoznunk. Sokkal könnyebb dolgunk van, mint Masaryknak és Benesnek, mert nincs szükségünk hamisításokra, ferdítésekre és a történelemhamisítás gyalázatos fegyvereire. Támogatnunk kell a nemes Lordot akciójában: okossággal, kitartással, türelemmel előbb utóbb el fogjuk érni a trianoni szerződés revízióját.